

REDEFINING THE CONCEPT OF SECURITY IN THE "POST-TERRORIST" ERA. THE HERITAGE OF THE COLD WAR

Cristian Bențe, Assoc. Prof., PhD, University of the West, Arad

Abstract: Security is, without doubt, one of the most debated and contested concepts of our time. Security meant different things along the history of mankind and it will most certainly change its implications and meanings in the future. The end of the Cold War brought the collapse of the bipolar international system along with the frail stability imposed by it. Although there were numerous voices of scholars that optimistically anticipated the victory of democracy and the prevalence of peace and stability within the international system (i.e. Francis Fukuyama), new challenges to the international security soon arose: ethnic conflicts (i.e. the civil war in Yugoslavia), territorial changes (the split of Czechoslovakia, the disappearance of former Yugoslavia, the division of the former Soviet Union), economic challenges, environmental problems, terrorism etc. The entire framework of security analysis imposed during Cold War had to change dramatically. The 9/11 events revealed terrorism as the major threat to international security. The counter-terrorism era governed the international system until nowadays. The recent events in Ukraine revealed the threatening image of the forgotten heritage of the Cold War. This article is about this new era and the threats that it brings to the international security.

Keywords: security, concept, heritage, Cold War, challenges

Principalul scop al acestui articol este de a analiza evoluția și transformarea conceptului de securitate în epoca actuală, pe care o definesc ca fiind una „post-teroristă”, succedând perioadei cuprinse între anii 2001-2014, epocă marcată prin excelență de amenințarea teroristă la adresa securității internaționale. Evoluția evenimentelor din Ucraina, anexarea Crimeii de către Rusia, tensionarea relației dintre Occident și Rusia, toate acestea ne indică o modificare de substanță a priorităților de pe agenda politicii mondiale. De asemenea, încerc să subliniez legăturile situației actuale din spațiul ex-sovietic cu trecutul, insistând pe moștenirea „uitată”, dar încă vie a Războiului Rece. Din punct de vedere metodologic, articolul se fundamentează pe o serie de lucrări importante care tratează problema securității în general și a spațiului rusesc în particular. Datorită actualității subiectului am încercat să apelez și la studii din presa de specialitate dedicate evoluțiilor actuale din politica internațională.

Înainte de a aborda însă problema redefinirii conceptului de securitate în perioada actuală, voi încerca să subliniez câteva probleme pe care le consider importante pentru conturarea cadrului teoretic de analiză.

Securitatea reprezintă una dintre problemele fundamentale cu care se confruntă umanitatea, de la începuturile ei și până în zilele noastre. De la omul preistoric, confruntat în mod dramatic cu problema securității personale în lupta sa cu vitregiile naturii și până la omul zilelor noastre, bântuit de amenințarea terorismului, a bolilor, a dezastrelor ecologice și a nenumărate alte surse de amenințare, problema securității a fost, este și în mod cert va fi și în viitor una de importanță crucială. De altfel, este practic imposibil să înțelegem politica mondială fără a ne raporta la această problemă. În fiecare zi, oameni din diferite colțuri ale lumii sunt uciși, înfometăți, torturați, sărăciți, întemnițați, mutați sau li se refuză dreptul la

educație, toate acestea în numele securității. Conceptul de securitate este prezent până la saturare în societățile contemporane: politicienii îl folosesc uneori chiar excesiv în discursurile lor, îl regăsim din plin în paginile ziarelor și în emisiunile radiofonice, iar imaginile securității și ale insecurității inundă ecranele televizoarelor și paginile de Internet aproape în mod constant. Toate acestea fac din securitate o problemă pe cât de fascinantă pe atât de importantă și urgentă¹.

Care este însă înțelesul cuvântului securitate și cum ar trebui cercetată ea? Pentru unii analiști securitatea poate fi asemuită cu frumusețea: un termen subiectiv și elastic care înseamnă exact ceea ce semnifică termenul în cauză, nimic mai mult sau mai puțin. În limbajul mai tehnic al științelor sociale, securitatea reprezintă „un concept fundamental contestat”, în cazul căruia nu poate exista un consens în ceea ce privește înțelesurile sale. Dintr-un punct de vedere, această abordare este adevărată, în sensul în care securitatea înseamnă lucruri diferite pentru diferiți oameni. Cu toate acestea, la un nivel abstract, majoritatea cercetătorilor din domeniul Relațiilor Internaționale operează cu o definiție a securității care presupune îndepărtarea amenințărilor la adresa valorilor comune.

Definită în acest fel, securitatea are în mod categoric un caracter politic, în sensul în care aceasta joacă un rol fundamental în deciziile privind ce, când și cum primește fiecare actor de pe scena politică mondială. Studiile de securitate nu pot reprezenta, astfel, niciodată un demers pur intelectual deoarece acestea sunt generate de nevoia de a asigura securitatea pentru „oameni reali din locuri reale”². Această abordare presupune interpretarea trecutului (în mod specific, a modului în care diferitele grupuri umane au înțeles și au pus în practică conceptul de securitate de-a lungul timpului), înțelegerea prezentului și încercarea de a influența viitorul.

Studierea evoluției conceptului de securitate de-a lungul timpului reprezintă o sarcină necesară, dar și interesantă pentru cercetătorul relațiilor internaționale. Ceea ce este relevant pentru înțelegerea schimbărilor survenite la nivelul acestui concept în perioada actuală este investigarea cu atenție și obiectivitate a perioadei cuprinsă între sfârșitul Războiului Rece și zilele noastre. Această perioadă poate fi împărțită, la rândul ei, în trei diviziuni istorico-temporale importante (precizez faptul că, această divizare are un scop pur metodologic, de a facilita mai buna înțelegere a evenimentelor actuale, fără a avea pretenția că este singura posibilă și având conștiința clară că poate fi supusă amendamentelor și îmbunătățirilor).

Perioada ce a urmat sfârșitului Războiului Rece (anii 1989-1990) până la 11 septembrie 2001, data atacurilor teroriste asupra Statelor Unite ale Americii, reprezintă prima dintre aceste diviziuni. Este o epocă de tranziție, după cum au calificat-o unii specialiști³, de la sistemul bipolar caracteristic Războiului Rece, la sistemul unipolar, dominat inevitabil de către Statele Unite ale Americii. Este o perioadă de mari așteptări și speranțe în ceea ce privește securitatea sistemului internațional în condițiile victoriei democrației și capitalismului în confruntarea cu sistemul comunist și economia centralizată și planificată⁴. Acestea au fost

¹ Paul D. Williams (ed.), *Security Studies: an Introduction*, Routledge, London and New York, 2008, p. 1.

² Ken Booth, *Theory of World Security*, Oxford, Oxford University Press, 2007 citat în Paul D. Williams (ed.), *Security Studies: an Introduction*, p. 1.

³ Andreas Wenger, Doron Zimmerman, *International Relations: From the Cold War to the Globalized World*, Lynne Rienner, Boulder, 2003, pp. 1-4.

⁴ Francis Fukuyama, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, Ed. Paideia, București, 1994.

repede spulberate de evoluțiile concrete de pe scena internațională: războaiele din fosta Yugoslavie – Bosnia (1992-1995), Croatia (1991-1995) și mai târziu Kosovo (1999), au șocat o Europă care nu mai cunoscuse ororile unor conflicte armate de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. La acestea s-au adăugat războaiele tribale de o violență extremă, desfășurate între triburile Hutu și Tutsi, la începutul și mijlocul anilor 1990 în Rwanda și Burundi⁵. Iluzia păcii și stabilității securității sistemului mondial s-a destrămat iremediabil în fața acestor realități. Stabilitatea relativă a sistemului bipolar a fost înlocuită cu instabilitatea unipolarității. Agenda securității internaționale suferea și ea modificări substanțiale: amenințarea nu o mai reprezenta înfricoșătorul spectru al **distrugerii reciproce asigurate - mutually assured destruction (MAD)**, concept născut din dualitatea specifică Războiului Rece, ci conflictele intra-etnice, instabilitatea economică și accentuarea discrepanțelor dintre diferitele regiuni ale globului, amenințarea conflictelor născute între marile falii civilizaționale⁶ etc. Aceasta este perioada în care procesul de globalizare a dat un nou avânt ordinii economice neoliberale plasând astfel o putere considerabilă în mâinile corporațiilor multinaționale, ceea ce a determinat o diminuare a rolului statelor ca actori cheie ai Relațiilor Internaționale.

Atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 asupra Statelor Unite ale Americii au marcat sfârșitul acestei epoci de tranziție de la Războiul Rece și au determinat intrarea într-o nouă eră, în care terorismul a devenit principala amenințare la adresa securității internaționale. În același timp, este perioada în care unipolaritatea relativă a perioadei de tranziție a făcut loc treptat unei multipolarități pe scena internațională, determinată de creșterea influenței politice și economice a puterilor emergente, precum China, India, Brazilia⁷.

Evenimentele de la începutul anului 2014 din spațiul Rusiei și Ucrainei au marcat în mod neașteptat o redefinire a agendei de securitate internațională. Reîntoarcerea în forță a Rusiei pe scena politicii mondiale a fost marcată, la începutul acestui an, de două evenimente majore, după cum remarca și Jean Radvany într-un articol publicat în *Le Monde Diplomatique*: organizarea Jocurilor Olimpice de Iarnă la Soci, care a avut ca scop principal să demonstreze lumii că Rusia este capabilă să organizeze un eveniment planetar major utilizând mijloacele cele mai moderne; iar după încheierea Jocurilor, criza ucraineană⁸. Într-un fel, aceste două evenimente reprezintă cele două fațete ale noii politici externe a Kremlinului: pe de o parte încercarea sa de a transforma Rusia într-o *soft power*, o „putere blândă”, iar pe de altă parte recursul brutal și mult mai tradițional la utilizarea forței. Acțiunile Moscovei de pe parcursul anului 2014 au bulversat și reconfigurat prioritățile de pe agenda internațională. Recursul la forță a fost sancționat de comunitatea internațională, administrația Barrack Obama subliniind chiar faptul că, Rusia trage lumea înapoi în sec. al XIX-lea prin atitudinea ei. S-ar putea, însă, ca nu rușii, ci chiar americanii să fie prinși într-o capcană a timpului, după cum sublinia Eric A. Posner într-un articol publicat în *Foreign Policy*: „Ei cred

⁵ Andreas Wenger, Doron Zimmerman, *International Relations: From the Cold War to the Globalized World*, p.3.

⁶ Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Ed. Litera, București, 2012.

⁷ Elinor C. Sloan, *Security and Defence in the Terrorist Era: Canada and North-America*, McGill Queen's University Press, Quebec, 2005, pp. 3-12.

⁸ Jean Radvany, „Moscou entre jeux d'influence et démonstration de force”, publicat în *Le Monde Diplomatique*, no. 722, mai 2014, accesat la adresa: <http://www.monde-diplomatique.fr/2014/05/RADVANYI/50420>, 09.05.2014, ora 16.00.

că normele legale promovate de către Statele Unite în timpul scurtei lor perioade de hegemonie globală – care a început în 1991 și s-a erodat de-a lungul ultimei decade – sunt încă în vigoare. Ei bine, nu mai sunt...”⁹. În 1990 era posibil să se creadă că o nouă ordine internațională a înlocuit sistemul bipolar din timpul Războiului Rece. Această „nouă ordine internațională”, după cum o numea Președintele american George H.W. Bush, era caracterizată prin reglementarea pașnică a disputelor prin intermediul curților internaționale și a respectării drepturilor universale ale omului. Ceea ce prevala era credința în reglementările juridice internaționale și în aplicarea lor prin intermediul instituțiilor internaționale abilitate. Poziția Rusiei în evenimentele de la începutul anului 2014 demonstrează ineficiența acestui tip de ordine internațională și anulează practic o mare parte din câștigurile acumulate pe drumul respectării dreptului internațional până acum. Apelul la forța militară și economică a transformat deja radical prioritățile agendelor de securitate națională a statelor din zonă. Efectul pe termen scurt va fi reprezentat de o creștere semnificativă a investițiilor realizate de către aceste state în vederea consolidării securității lor naționale. Efectele pe termen lung sunt mult mai periculoase pentru întregul sistem internațional: de vreme ce terorismul a încetat să mai reprezinte principala sursă de insecuritate la nivel mondial (cel puțin în această fază), amenințările de natură mult mai clasică, convențională, revin în atenție deși le credeam demult depășite și izolate în paginile cărților dedicate securității. Spectrul unui nou Război Rece este din ce în ce mai amenințător, însă trebuie să fim conștienți de faptul că, un nou război de acest tip nu va mai fi unul limitat la o bipolaritate care inevitabil tinde la un moment dat spre autoechilibrare, ci putem să anticipăm un conflict în care multipolaritatea actuală va impune pe prima scenă a confruntării o serie de actori, ceea ce va complica în mod periculos datele acestui joc.

Poziția Rusiei în cazul crizei ucrainene nu a fost determinată doar de factori imediați, ci are rădăcini adânci care pot fi trasate cel puțin până în timpul Războiului Rece. Marcel de Haas, în cartea sa *Russia's Foreign Security Policy in the 21st Century. Putin, Medvedev and beyond*, realizează o analiză pertinentă a evoluției politicii externe rusești, identificând câteva etape importante: perioada 2000-2004, a primului mandat al lui Putin, este marcată de o orientare pro-occidentală a politicii externe rusești (cel puțin la nivel declarativ, deși documentele fundamentale de politică externă continuă să considere SUA și NATO ca adversari), necesară pentru consolidarea economică a țării; cel de-al doilea mandat al lui Putin (2004-2008) marchează o schimbare de atitudine față de Occident, o reținere datorată în principal schimbărilor de regim din Georgia (2003) și Ucraina (2004) și intenției acestor țări de a se orienta spre Occident. Imensele resurse energetice ale Rusiei i-au dat posibilitatea acestea să își consolideze poziția pe plan regional și european¹⁰. Rusia se află în această perioadă într-un proces amplu de redefinire a poziției sale pe scena internațională. Criza ucraineană a precipitat acest proces, deschizând posibilitatea unor derapaje cu efecte greu de prevăzut pe termen lung. Această nouă confruntare între lumea occidentală și Rusia (a cărei

⁹ Eric A. Posner, „Sorry America, the New World Order is Dead”, publicat în *Foreign Policy*, mai 2014, accesat la adresa: http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/05/06/sorry_america_the_new_world_order_is_dead_russia_ukraine, 08.05.2014, ora 10.00.

¹⁰ Marcel de Haas, *Russia's Foreign Security Policy in the 21st Century. Putin, Medvedev and beyond*, Routledge, London and New York, 2010.

rezolvare va rămâne, să sperăm, în sarcina exclusivă a diplomaților) va genera în mod cert o reconfigurare a politicii mondiale și va impune o nouă agendă a securității. Ne aflăm, de fapt, într-o altă perioadă de tranziție spre o nouă formă de gestionare a relațiilor internaționale, iar aceasta trebuie să reprezinte rezultatul unui compromis între cele două părți, Occidentul și Rusia, puse față în față ca de atâtea ori de-a lungul istoriei.

BIBLIOGRAPHY:

- Booth, Ken, *Theory of World Security*, Oxford, Oxford University Press, 2007.
- Fukuyama, Francis, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, Ed. Paideia, București, 1994.
- Haas de, Marcel, *Russia's Foreign Security Policy in the 21st Century. Putin, Medvedev and beyond*, Routledge, London and New York, 2010.
- Huntington, Samuel, P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Ed. Litera, București, 2012.
- Posner, Eric, A., „Sorry America, the New World Order is Dead”, publicat în *Foreign Policy*, mai 2014, accesat la adresa:
http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/05/06/sorry_america_the_new_world_order_is_dead_russia_ukraine
- Radvany, Jean, „Moscou entre jeux d'influence et démonstration de force”, publicat în *Le Monde Diplomatique*, no. 722, mai 2014, accesat la adresa: <http://www.monde-diplomatique.fr/2014/05/RADVANYI/50420>.
- Sloan, Elinor, C., *Security and Defence in the Terrorist Era: Canada and North-America*, McGill Queen's University Press, Quebec, 2005.
- Wenger, Andreas; Zimmerman, Doron, *International Relations: From the Cold War to the Globalized World*, Lynne Rienner, Boulder, 2003.
- Williams, Paul, D., (ed.), *Security Studies: an Introduction*, Routledge, London and New York, 2008.